

مکان‌یابی کاربری‌های شهری و منطقه‌ای

(نظریه‌ها، مدل‌ها و معیارها)

نویسندگان

دکتر حمیدرضا جودکی، استادیار جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

دکتر وحید بارانی سیان، استادیار جغرافیا دانشگاه علوم انتظامی امین

دکتر یحیی میرسکابان، استادیار جغرافیا دانشگاه علوم انتظامی امین

سرشناسه :	جودکی، حمیدرضا، ۱۳۴۸
عنوان و نام پدیدآور :	مکان‌یابی کاربری‌های شهری و منطقه‌ای (نظریه‌ها، مدل‌ها و معیارها) / نویسندگان حمیدرضا جودکی، وحید بارانی‌پسیان، یحیی میرشکاران.
مشخصات نشر :	تهران: اندیشگاه فناوریهای نوین، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری :	۲۰۳ ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک :	978-600-8290-11-7
وضعیت فهرست نویسی :	فیا
موضوع :	شهرسازی -- تعیین محل
موضوع :	City planning -- Location
موضوع :	شهرسازی -- جنبه‌های زیست‌محیطی
موضوع :	City planning -- Environmental aspects
موضوع :	شهرسازی -- طرح و برنامه‌ریزی -- داده‌پردازی
موضوع :	City planning -- Design -- Data procesing
موضوع :	مشناسی شهری (جامعه‌شناسی)
موضوع :	Urban ecology (Sociology)
موضوع :	کار، زمین‌های شهری -- داده‌پردازی
موضوع :	Land use, Urban -- Data processing
شناسه افزوده :	بارانی‌پسیان، وحید
شناسه افزوده :	میرشکاران، یحیی، ۱۳۴۸
رده بندی کنگره :	۱۶۶ HT ۱۳۹۶ - ۹۰
رده بندی دیویی :	۷۱۱ / ۴
شماره کتابشناسی ملی :	۴۶۸۵۵۴۵

**انتشارات اندیشگاه
فناوری‌های نوین**

عنوان کتاب: مکان‌یابی کاربری‌های شهری و منطقه‌ای (نظریه‌ها، مدل‌ها و معیارها)
تألیف: دکتر حمیدرضا جودکی، دکتر وحید بارانی‌پسیان، دکتر یحیی میرشکاران
طرح جلد و صفحه‌آرایی: علیرضا حسینی

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: بهار ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۹۰-۱۱-۷

ناشر: اندیشگاه فناوری‌های نوین

چاپ و صحافی: پیشگام

قیمت: ۱۷۰۰۰۰ ریال

برای تهیه این کتاب می‌توانید به وبگاه WWW.AEROSHOP.IR مراجعه کنید یا با شماره تلفن ۷۷۲۸۰۶۷۵ - ۰۲۱ تماس حاصل فرمائید.

تمام موجودات کره زمین از بدو تولد مکانی را برای زندگی خود انتخاب می کنند. این مکان برای پرندگان و حیوانات ممکن است بر روی درخت، زمین یا زیر زمین باشد. انسان هم جدای از سایر موجودات نیست. مکان یابی عمری بسیار طولانی در تاریخ حیات بشر بر روی کره زمین است، آن چنان که توجه به جمع آوری داده های مربوط به توزیع فضایی عوارض مهم سطح زمین، حتی در انسانهای اولیه به دلیل لزوم بدست آوردن غذا و یافتن مسکن و مبارزه با شرایط محیطی و همچنین مقابله با دشمنان وجود داشته است. بدیهی است که با سازمان یافتن جوامع بشری لزوم گردآوری داده های مربوط به توزیع فضایی عوارض مهم سطح زمین افزایش یافته است.

برنامه ریزی مکانی و انتخاب گزینه مناسب جهت استقرار کاربری ها در شهرهای بزرگ که به علت رشد دارای مسائل متعددی است باید از اولویت های مدیران و برنامه ریزان شهری قرار گیرد. بنابراین لازم است گزینش های مکانی از معیارهای مشخص پیروی نموده و صرفاً به نظریات غیر کارشناسانه اکتفا نداشته باشند. مساله انتخاب مکان و اهداف مورد نظر در آن ایجاب می نماید که تصمیمات مکانی مورد تفحص و بررسی بیشتری قرار گیرد.

از این رو کتاب حاضر مکان یابی کاربری های شهری (نظریه، مدلها و معیارها) را مورد بررسی و مطالعه قرار داده است. این مجموعه شامل پنج فصل می باشد که عبارتند از: در فصل اول ادبیات مربوط به مکان یابی (تعریف، اهمیت و تاریخچه آمده است و در فصل دوم نظریه های مکان یابی (نظریه های مبتنی بر - دافن - کردن هزینه، که تجزیه و تحلیل بازار، حداکثر سود) مطالبی ذکر شده است. در فصل سوم مدلها و معیارهای مکان یابی (مدلهای ریاضی، مدلها در محیط GIS و دیگر مدلها) مورد مطالعه قرار گرفته است. در فصل چهارم عوامل موثر بر مکان یابی کاربریهای شهری (عوامل طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و عوامل دیگر) آمده است و در فصل پنجم معیارهای مکان یابی کاربریهای شهری از جمله (مسکونی، صنعتی، تجاری، آموزشی، ورزشی و فرهنگی و دیگر کاربریها) در ادامه آمده است.

موضوعات کتاب حاضر به نحوی تدوین شده که محتوای درس نظریه های مکان یابی در گروه مهندسی معماری را بپوشاند. امید است کتاب حاضر بتواند مطالعه و تحقیق در زمینه مکان یابی را از طرف دانشجویان شهرسازی، معماری و جغرافیا را ایجاد و تاثیر بسزا در حل مشکلات مکان یابی در کشورمان داشته باشد.

فصل اول: مکان یابی، مفاهیم و تعاریف

- ۱-۱- تعریف مکان یابی
- ۲-۱- اهمیت مکان یابی
- ۳-۱- تاریخچه مکان یابی
- ۴-۱- سطوح مختلف مکان یابی
- ۵-۱- تصمیمات مختلف مکان یابی
- ۶-۱- شاخص های مکان یابی
- ۷-۱- اهمیت مطالعات مکان یابی در برنامه ریزی شهری
- ۸-۱- معیارهای مکان یابی در برنامه ریزی شهری

فصل دوم: نظریه های مکان یابی

- ۱-۲- تئوریهای عام مکان یابی
- ۱-۱-۲- نظریه های مبتنی بر حداقل کردن هزینه
 ۱. مکان کشاورزی فون تانن
 ۲. نظریه مکان صنعتی آلفرد وبر
 ۳. نظریه پالاندر
- ۲-۱-۲- نظریه های مکان یابی با تاکید بر تجزیه و تحلیل بازار
 ۱. نظریه مکان مرکزی آگوست لوش
 ۲. نظریه مکان مرکزی والتر کریستالر
 ۳. نظریه قطب رشد فرانسو پرو
- ۳-۱-۲- نظریه های مکان یابی بر اساس حداکثر سود
 ۱. نظریه گرینهایت
 ۲. نظریه ایزارد

۳. نظریه راسترون

۴. نظریه روستو

۵. نظریه رنر

۶. نظریه وبر

۷. نظریه اسمیت

۸. نظریه شادونت

۹. نظریه گرین هات

۲-۲- تئوریه‌های مکان یابی در بخش عمومی

۲-۳- تجربه و تحلیل تئوریهای مکان یابی

۵۷

فصل سوم: مدل های مکان یابی

۳-۱- مسیر تحول و تکامل مدل های مکان یابی

۳-۲- مدل و کاربرد آن در تدوین برنامه ریزی

۳-۲-۱- انواع مدل های ریاضی

۱. مدل مکان مرکزی

۲. مدل داری

۳. مدل سطح جاذبه

۴. مدل فاصله

۵. مدل تاکسونومی عددی

۶. مدل وزن دهی

۳-۲-۲- مدل های مکان یابی در محیط GIS

۱. مدل دایره ای یا شعاعی

۲. تجزیه و تحلیل سطوح تجاری و خدماتی با استفاده از تابع نزدیکی و یا

بافرینگ

۳. تجزیه و تحلیل منطقه تجاری و خدماتی با استفاده از چند ضلعی های

تیسن

۴. تجزیه و تحلیل سطوح تجاری با استفاده از عملیات همسایگی

۵. عملیات همپوشی لایه ها

۶. نقشه فشار

۷. قابلیت دسترسی

۸. مدل تخصیص - مکان یابی

۳-۲-۳- دیگر مدل‌های مکان یابی

۸۷

فصل چهارم: عوامل موثر بر مکان یابی کاربریهای شهری

۴-۱- عوامل طبیعی در مکان یابی کاربری های شهری

۴-۱-۱- عوامل اقلیمی

۴-۱-۲- توپوگراف (پستی و بلندی)

۴-۱-۳- ژئومورفولوژی

۴-۱-۴- زمین شناسی

۴-۱-۵- منابع آب

۴-۱-۶- محیط زیست و اکولوژی

۴-۲- عوامل اجتماعی و فرهنگی در مکان یابی کاربری های شهری

۴-۳- عوامل اقتصادی در مکان یابی کاربری های شهری

۴-۴- عوامل ترافیکی در مکان یابی کاربری های شهری

۴-۵- عوامل روان شناختی در مکان یابی کاربری های شهری

۴-۶- عوامل دیگر در مکان یابی کاربری های شهری

۱۰۹

فصل پنجم: معیارهای مکان یابی کاربری های شهری

۵-۱- مکان یابی شهرهای جدید

۵-۲- مکان یابی کاربری های مسکونی

۵-۳- مکان یابی کاربری های صنعتی

۵-۴- مکان یابی مراکز تجاری

۵-۵- مکان یابی فضای سبز شهری (پارکها)

۵-۶- مکان یابی کاربری های آموزشی

۵-۷- مکان یابی کاربری های فرهنگی (کتابخانه ها)

۵-۸- مکان یابی کاربری های ورزشی

۵-۹- مکان یابی کاربری های درمانی (بیمارستان و درمانگاه)

۵-۱۰- مکان یابی آرامستان های شهری

۵-۱۱- مکان یابی کشتارگاه ها

۵-۱۲- مکان یابی فرودگاه ها

۵-۱۳- مکان یابی ایستگاه های آتش نشانی

۵-۱۴- مکان یابی محل دفن زباله ها (لندفیل)

۵-۱۵- مکان یابی میدانهای میوه و تره بار

منابع

انتخاب مکان مناسب یکی از تصمیمات مهم برای انجام هر طرح و پروژه ای می باشد، که نیازمند تحقیق در مکان از دیدگاه های مختلف می باشد. از آنجا که مدیریت منابع نیاز به اطلاعات واقعی دارد، حجم وسیعی از اطلاعات جزئی برای کاندید نمودن مکان های مختلف باید جمع آوری، ترکیب، تجزیه و تحلیل شوند، تا ارزیابی صحیحی از عواملی که ممکن است در انتخاب تاثیر داشته باشند صورت پذیرد. مکان یابی فرایند تصمیم گیری با دوره زمانی طولانی است زیرا تعداد زیادی از شاخص های موجود باید آزمایش شده و نتیجه تصمیمات ممکن ارزیابی گردند. مکان یابی مناسب وقتی صورت می گیرد که یک ارزیابی دقیق، همگرا و سریع از جذابیت مکان های مختلف برای کاربرد خاص وجود داشته باشد. به طور کلی مکان یابی فعالیت است که منابع طبیعی و انسانی یک منطقه را برای کاربری خاصی مورد ارزیابی، تجزیه و تحلیل قرار می دهد.

عوامل موثر در انتخاب مکان بسیار متنوع و متعدد هستند. برخی از این عوامل ثابت است و برخی دیگر متغیر و پویا می باشند. بدین معنی که با گذشت زمان و تغییر شرایط در برخی از عوامل، تغییر محسوسی حاصل نمی شود. مانند زلزله خیزی منطقه، اما در بعضی دیگر تغییراتی بوجود می آید مانند راههای ارتباطی، منابع آب، پوشش گیاهی. در عین حال برخی از عوامل عینی، قابل محاسبه و تشخیص اند و برخی نظرات شخصی و گاهی نیز جنبه سیاسی (امنیتی) دارند و در نظر گرفتن آنها دقیقاً امکان پذیر نیست.